

3. LAKODALMAS JÁTÉKOK, SZÓRAKOZTATÓ TÁNCOS TÁRSASJÁTÉKOK (147–169.)

A lakodalom szórakoztató anyagába különböző alakoskodások, tréfás és társasjátékok is tartoznak. Ezekre éjfél után került sor, a menyasszony vagy újasszonytánc lebonyolódása után.

Lósírató, lóbúcsúztató. A lósíratók diákos, félnépi tréfás halottbúcsúztatók. A műfaj széles körben elterjedt: lakodalmak, farsangi búcsúztatók alkalmával vagy fonóban énekelték, esetleg rigmusként szavalták (Kálmány: *Történeti énekek*, 263. lap). Dallamaik többnyire halottas énekek, búcsúztatók paródiái (147–151. sz.). Közöttük szerepel egy 16. századi kanció ritkább dallama (149. sz.), egy 17. századi eredetű közkedvelt, *Hol vagy, én szerelmes Jézus Krisztusom* kezdettel ismert egyházi ének (147. sz.), melyre tréfás ivónótákat is énekelnek (91–92. sz.) és egy rögtönzésnek tűnő, síratószerű felező tizenkettes parlando (151. sz.). A többi a vallásos ponyvairodalom egyik divatos dallamán szólal meg (151. sz.).

Tréfás halotti búcsúztatók. Dallamaik egyházi népénekek, zsoldártónusok vagy ezekkel rokon paródiák. A kötetben szereplő halottasok inkább a zsoldártónusokkal rokonok, dúr vagy moll jellegű kis terjedelmű dallamok (152–153. sz.). Az egyik tréfás halotti búcsúztató zárórészből pedig (155. sz.) a 12. századi latin vágánsköltészet ma is közismert versének magyar népi változata köszön vissza az *olajos* dallamán.

Párválasztó táncos társasjáték. Nálunk csak a gyűjtésekből előkerült dalok alapján következtethetünk arra, hogy esetleg a kunszentmiklósi „süveges” vagy a kalocsai „kendős” tánchoz hasonló táncok dalai lehettek a *Lányom, lányom, gyöngvirágom* kezdetű régi virágének változatai (156–158. sz.). Ezeknek a daloknak ugyanis nem ismerjük a funkcióját.

A szöveg diákszerző tollából származó szerelmi vetélkedés. Valószínűleg középkori eredetű nemzetközi motívum magyar feldolgozása. Pálóczinál is megtalálható (PHÁ: 376. sz.). A néphagyományban máig gyűjthető. Iskolai tandalok közt is kedvelt. Népi változatai ugyancsak szókimondók. Valamennyi dallam szaffikus formájú, kolomejka ritmusú, de ezentúl különfélék. Az egyik (156. sz.) nemzetközileg is ismert műdal eredetű tánc, dallama a duda hangszeres motívikájával rokon, de a műzene hármashangzat-felbontása irányítja menetét. Táncolnak rá még *olajost* és karikázót is (160., ill. 226. sz.). Szerb dalként él a köztudatban (a magyarokon kívül a nemzetközi irodalom is így tartja számon). Bartók valóban gyűjtötte a bánáti szerbektől az 1910-es évek elején, mint *Seljančica* nevű táncot. Mindazonáltal a szerb folklorra sem jellemző dallam. Másik dallama (157. sz.) pentaton hajlamú, egy másik régi kanásztánc előtagjával tart közelebbi rokonságot (K-V 292.). A harmadik (158. sz.) kezdő sorai egy kis terjedelmű népies műdallal egyeznek meg (Bartók a szlovákoktól Gömörben gyűjtötte, és fel is dolgozta zongorára: *Gyermekeknek* III: 3. sz.), utótagjának dallama nagyjából a 157. számú dallammal azonos.

Párnatánc vagy vánkostánc (168., 169. sz.). Általában kanásztánc ritmusú dallamokra járnak, legtöbbször az *olajos* valamelyik változatára. Szövege Bácskerteszen *Kuss ki, disznó, a búzából*, az al-dunaiaknál pedig *Elvesztettem zsebkendőmet* kezdetű. Ez utóbbi gyermekjátékként is szerepel (166. c sz.).

Mutatványos táncok. A szokások áttekintésénél már volt szó arról, hogy a *sámlis* vagy *kisszék-tánc* néven ismert mutatványos szólótánc a bácskertesieknél csoportos férfítánc formájában él a színpadon. A dallam, amire a bácskertesiek a sámlis táncot járják, megegyezik egy másik, sapkával járt ügyességi tánc, a kunszentmiklósi *süveges* tánc, azaz a kiskunhalasi *takácstánc* dallamával (159., 159j. a sz., ill. MNT III/B: 114–122. sz. tánc). Ez a dallam rövid hangszeres motívumokból áll, őstét *Heiducken Dantz* (hajdútánc) néven megtaláljuk az 1592-ből származó Drezdai tabulatúrás könyvben is (159j. b sz.). *Ungarischer Auffzugk* (Magyar induló) névvel bukkan fel pár évvel később (August Nörmiger gyűjteményében, 1598-ban; Szabolcsi, 138. lap). Ezek a külföldi forrásokban megjelent táncok adnak hírt hajdani magyar táncmuzsikánkról, melyek szinte azonos formátípusuk alapján a leírásokkal együtt *hajdútáncnak* nevezhetők. Ezek az – alighanem dudával kísért – szilaj eszközös táncok Nyugaton egzotikus érdekességnek számítottak (Szabolcsi, 33. lap).

Olájos. Az *olájos* nálunk kétféle kanásztánc ritmusú dallammal jelentkezik. Egyikük egy jövevény dallam, mely a szerbeknél is ismert *Seljančica* néven (160., 160. a–c, és változatai 156., 226. sz.), másikuk a közismert, ún. *középjárású kanásznóta* dallama (161–169. sz.; megfelelői MNT III/B: 220–224.). (Mellesleg ezt is ismerik a bánáti és szerémségi szerbek. Lásd a lakodalom szokásainál.) A dallam zárlatai és formái sokfélék, annak ellenére, hogy lényegében kétsoros, variált forma. Fél dallamként is gyakran előfordul, amennyiben csak az első és második dallamsora szólal meg (161. d, 165. a–b, 168. sz.; l. MNT III/B: 226., 227.). Még egy előadáson belül is keveredhet a kétsorosság és négy sorosság (161. és 166. b). A harmadik dallamsor nem ritkán műdalos domináns akkord felbontással indít (162., 165., 166. a), a legtöbb változat azonban kikerüli ezt a műzenei fordulatot.

Ezek a lakodalom egyéb mozzanataihoz fűződő mulatótáncok. Itt ismét az *olájosra* kell visszatérni. Az idősebb Tisza menti muzsikások állítása szerint az *olájos* nélkül lakodalmat el sem lehetett képzelni. Hajdani jelentősége a hozzá kapcsolódó táncokkal válik érthetőbbé (Martin, 1970: 210–213. lap).

A Dél-Alföld és az Alsó-Tisza vidék régi rétegébe tartozó ugrós táncsaládról van szó, melyeket *olájos*, *ugrós*, *kondástánc* vagy *mars* néven találunk meg. A tánc elterjedése ma már nem általános, de mégis eléggé következetesen felbukkan (főleg a pásztorok és volt uradalmi cselédek hagyományában). Az alföldi ember számára az „oláh” név általában Erdély fogalmával is azonos. Az „oláh” vagy „valah” népnév a történelem folyamán nem csupán a román etnikumot jelölte a Kárpát-medencében, hanem a vándorló pásztorok és az ezzel foglalkozó pásztorokat is. A tánc réteghez kötöttségére utal a *kondástánc* elnevezés, uralkodó mozgásfajtájára az *ugrós* kifejezés, funkcióváltozására pedig a *mars* név. Ugyanis az egyre inkább divatját veszített táncot néhol marsként alkalmazzák. Az *ugrós* mozdulatfajtái között jelentős szerepe van a csapásolásnak.

Előfordul szóló, vegyes páros és csoportos formákban egyaránt. Eszközös változatai a botlók, pászortáncok vonásait viselik. Legvirtuózabb formái a *férfi szólótáncok*. Szegényesebbek a *vegyes páros* formák, melyek félfordulós, mártogatós jellege az alföldi sajátságok mellett dunántúliakra is utal. Legegyszerűbbek az indulózenére járt *csoportos* menettáncok (vonulós táncok), de egyes helyeken a lakodalmi vendégek kimarsolásakor a helyben járt mars is teret nyit a tánc kifejlődésére.

Mint már említettük, a lakodalom szokásainak áttekintésében, nálunk háromféle alakban is van róla adatunk: szólótánc (160., 161., 165. b), páros tánc (165. sz.) és menettánc (166. a). A csapásoló figurákban gazdag szólótánc kihaltnak tekinthető. Vegyes páros formában a Szerémségben talán még gyűjthető. Legegyszerűbb csoportos menettánc formában még él.

A táncokat *kanásznóták*, néha *dudanóták* kísérik. Ezek átmeneti fokot mutatnak a vokális dunántúli kanásznóták és a fejlett, csak hangszeres formában élő erdélyi legényes dallamok között. A tánc és a zenei egységek illeszkedése fejlettebb, mint a dunántúli ugrósokban, de állandó, következetes egység itt sem valósul meg. A marsszerű formákhoz indulózenék kapcsolódnak, ezek nagyrészt idegenes vagy egészen idegen dallamok (Martin, 1970: 213. lap).

Az *olájos* természetesen nem az egyetlen ugrós dallamunk. Ennek a divatjamúlt táncunknak számos emléke él népi dallamaink között. Sokukon a divat változása is nyomon követhető.

Ugrós táncdalaink még elég szép számban képviselik a hajdani divatot (170–178., 198–207., 210–212. sz.). Szerepelnek a lakodalom szertartásos dalaiban (a párosítótkban is!), és a Duna menti karikázók között is. Csupán néhány sajátos típusukra térünk ki, mint pl. a Dél-Alföldre jellemző ugrós ritmikailag többarcú változatai (204–208. sz.). Legtöbb változata tripódikus ugrós, szinkópás sorvégekkel (104–106. sz.). A szinkópás sorvégek elnyújtásával tetrapódikus csárdássá válik (207. sz.), végül, nyolcadértékekben mozgó ritmusának augmentálásával lassú csárdássá alakul (108. sz.). Parlando-rubato tempóban is előfordul a juhásznóták között (l. a dalok jegyzeteit). Ugyancsak negyedes mozgásúvá augmentálva került elő Dél-Bánátból egy másik népszerű ugrós dallamunk, mely a szinkópák sorvégi elnyújtásával ritmikailag szintén kétarcú (100., 203. sz.). Egyik legnépszerűbb hatsoros ugróstánc-dallamunk (175. sz.) a gombosi menyasszonykísérő dallamában (64. sz.) augmentálva szólal meg szintén. A régi ugrósok, mint pl. a menyasszonyi induló (62–63. sz.), egy-egy jellemző motívuma fel-felbukkan a műdalosabb fordulatokkal élő divatos asszonycsúfolók refrénjében (176. sz.).

Dudanótáink mennyisége szintén tekintélyes (179–197. sz.). Ezenkívül megjelennek még a párosítótkban és a karikázók között, és a lakodalom egyes mozzanataihoz is kapcsolódnak. A dudanóták általában páros ütemű, tánctempójú népdalok, egyszerű, egyenletes ritmusegységekből építkeznek, soraik 7-8-szótagosak, ritkábban 6 szótagosak. Ritmusuk ritkán alkalmazkodó. Ha mégis, az jobbra újabb, az énekgyakorlatból meghonosodott fejlemény. Egyik fajtájuk a 4+2+2-re tagolt sorok (15., 115., ill. 17. sz.). Az izometrikus (egyforma szótagszámú) hajdani dudanóták közül nem egy refrént vagy refrénszerű utótagot öltött magára, és így heterometrikussá vált, mint pl. a közismert *Mély a Tiszának a széle* kezdetű (182. sz.), melynek izometrikus változata is van (179. sz.). De van még jó néhány más példa is ilyen esetre (185–186., 190–191., 193. sz.). A dudanóták másik alcsoportja hangszeres eredetű. A dudu „aprája”, azaz a dudán előjáték-, közjáték- és utójátékként játszott rövid, kétütemes hangszeres motívumok ismételtetése alakult át kezdetlegesebb vagy fejlettebb zenei formákká. Nemegyszer a műdalokban is felismerhetők (87., 90., 116., 156., 159., 160., 173., 174., 226. sz.).

Az ugrósok és dudanóták régi, ma már szinte teljesen eltűnt táncgyományunk hajdani meglétének tanúi.

Napjaink uralkodó hagyományos tánca a csárdás. Lassú fajtájára minden negyedes lüktetésű dallam alkalmas, így voltaképpen az egész új stílusú dalállomány is csárdás. A gyors csárdás alá ma már általában műdallamokat muzsikálnak nálunk.

A lakodalom egyéb mozzanataihoz fűződő mulatótáncok egyik jelentős csoportja a **menettáncok**, mint a hajnali *vendégküldő* táncok, azaz az al-dunaiaknál a „bűdös *vornyik*”. Hagományos dallamaik, mint már említettük, az ugrós kanásztáncok, pl. az olájos (160–167. sz.) vagy más fentebb felsorolt ugrósok, minthogy a régi tánc funkciót váltott, és marsot járnak rá. Így van ez az al-dunaiak ugrós kanásztáncával is (171–172. sz.). *Vornyiktáncot* járnak még a hajdani *silladri* dallamára is (46. sz.). Valószínűleg hazamarsolásakor és menettáncként volt használatos a szerb *bećarac* meghonosodott dallamának számtalan versszaka is (210–212. sz.).

A mai lakodalmak menettáncait már többnyire hagyományidegen dallamokra járnak, mint pl. a *Megy a gőzös, megy a gőzös Kanizsára* kezdetű népies műdalra (Kerényi, 122) és egy kanásztánc ritmusú, alacsony járású plagális dūr hangkészletű idegen dallamra (jellegzetes refrénje: *Hej, élet, élet, kanászélet, ez aztán az élet*). Mindkét dallamra jól lehet tercelni, ezért igen népszerűek értelmiségi körökben is.

A lakodalom mulatótáncainak másik jelentős csoportja a **női körtáncok**. A bukovinai *kontyolók-ról* (101–104. sz.) már volt szó. Most csak a Duna menti karikázókra térünk ki röviden (213–226. sz.).

A bácskai Duna mente kapcsolatait a Dunántúl néptánc-dialektusával legékeesebben a karikázók megléte bizonyítja. Ezek a kizárólag énekszóra járt lánytáncok *csiraj* és *tüsköm* néven szinte máig eleven hagyományt képviselnek Doroszlón és Gomboson. Dallamaik sokfélék, ma már legkevesebb

a régi stílusú, legtöbb a népies műdal. Itt csak néhány olyan népszerű karikázót mellékelünk, melyek dallamukban is népzeneink törzsrétegét képviselik.

A táncok a Duna mente sajátosságai ugyan, de hagyományos dallamaik más tájegységeken is előfordulnak. Tempójuk azonban a Duna menti karikázókra jellemző, *alla breve* előadás. A régi stílus tagjai közül egy 11 szótagos nagy alföldi típus egyedi változatban jelentkezik Gomboson (213. sz.). Általánosan elterjedt 9 szótagos ugrósok is jelentkeznek karikázóként (214. sz.). Ezek más vidékeinken is népszerűek, de természetesen máshol nem karikázók (215–216. sz.). Szintén közkedvelt volt az al-dunaiak által is ismert 8 szótagos, egyéni ritmusképletű táncdal (217–219. sz.). Zömmel karikázóként jellemző az az izometrikus 7 szótagos dudanóta (220–221. sz.), amely máshol már heterometrikus hajlamú, és műdalokhoz vonzódik (189–191. sz.). Ennek a Dunatájon rendhagyó, ötsoros változata is létrejött (222. sz.). Az új stílus régies rétegeből való a szintén általánosan elterjedt népszerű karikázó (223. sz.), ami máshol lakodalmi menetdalként (42. sz.) vagy katonadalként fordul elő. Van köztük még népies műdalból folklorizálódott dallam (224. sz.), heterometrikus dudanóta (225. sz.) és a duda „aprája” motivikával rokon idegen eredetű, a szerbeknél *Seljančica* néven ismert karikázó (226. sz.).

Lósirató

147.

Parlando, rubato ♩ = cca 96

1. Ó, mi cso - dá - la - tos a ló - nak az é - le - te!

Ü - tik, ve - rik, hajt - ják, s az e - ké - be fog - ják,

E - gísz é - le - tén át úgy kí - noz - zák.

2. So - kat hord - tam Cson - go - rád - rul haj - mát,

So - kat mēg - ta - pos - tam an - nak sá - ros út - já!

Ab - ra - kot sēm ět - tem, még - is mēg - vé - nēd - tem,

A bú - za - szal - má - ból leg - jobb í - zűt ět - tem.

(Gépné csépőtünk. A bögőtemetést is ott. Negyvenégynéhánba.)

Völgyes, Pósa Vilmos (61).

Bodor A., 1994.

Tóthfalu, Dér Vilmosné Takács Katalin (70).

Bodor A., 1995.

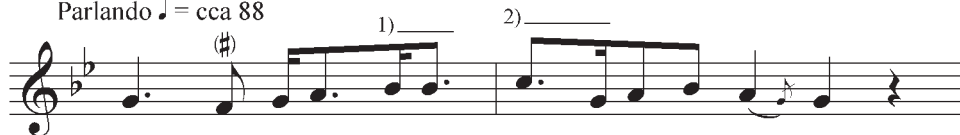
A *Hol vagy, én szerelmes Jézus Krisztusom* kezdetű közismert templomi ének (Hozsanna: 146) dallamára éneklik. A dallam eredete a 17. századra (esetleg korábbra) tehető, írott adatai azonban viszonylag késeiek. A vallásos és világi néphagyományhoz sok szál köti: halottas énekek, verses zsol-tárok és különféle multságokon elhangzó paródiák, mint a *lósirató* is, vagy tréfás ivónótáink közül néhány (91., 92. sz.). Maga a dallam tagja egy olyan, 18. század elején divatos „kurucos” dallam-stílusnak is (pl. a Tyukodi-nóta), melyet összekötő kapocsként tartanak számon a Rákóczi-dallam-kör és a későbbi verbunkos stílus között. (MNT III/B: 120, 123.)

Variáns: 91., 92.

Dallamtípus: RMDT II: 316., SzDR I: 210., Típuskatalógus: IV E 316 g

1. Ó, mely csodálatos a lónak élete!
 Hogyha megöregszik, nincsen bécsülete:
 Űtik, verik, hajcsák, taligába fogják,
 Úgy kínozzák!
 *Űtik, verik, hajcsák, cigányoknak adják,
 Úgy kínozzák!

Parlando ♩ = cca 88

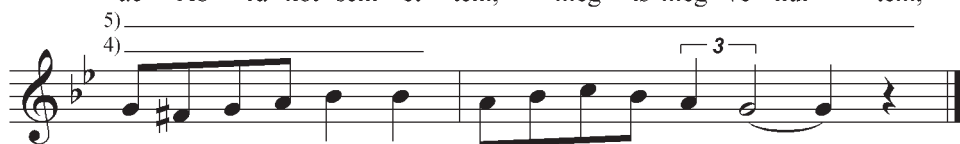
2. Bács - fal - vá-ról al-mát, jaj, de so - kat hord - tam!

An - nak sá - ros út - ját so - kat mēg - ta - pos-tam!

de Ab - ra - kot sēm ět - tem, még - is mēg - vé - nül - tem,

Ku - ko - ri - ca - szár - ból leg-jobb í - zűt ět - tem.

* A III-IV. dallamsorra

3. Kedves lóársajim, hozzátok fordulok:
Ezt a kemén hámot mind réátok hagyom.
Lókupéc, szíjjártó, mind zsinégre való!
Valamennyi kocsis, mind ugyan csavargó.

Zentagunaras, Birkás Ferenc (77).

Király E., 1960.

Énekese 1923-ban tanulta. (Dr. Engelmann Jenőnél vótam cseléd, első kocsis.)
Dallama bizonytalan. Úgy tűnik, az előbbi (147. sz.) és a következő (149. sz.) dallam motívumai-
ból ötvöz eggyé egy ABBA formaképletű dalt.

1. Ó, mi csodálatos a lónak élete!
Ha megöregszik, nincsen becsülete:
Űtik, verik, hajtják, korbáccsal táplálják,
Végre pedig szegényt a malomba fogják.

Parlando, rubato ♩ = cca 92

2. Cson - go - rád - nak út - ján, jaj, de so - kat jár - tam!

An - nak sá - ros út - ját, de so - kat ta - pos - tam!

Ab - ra - kot sem et - tem, még - is meg - vé - nül - tem.

Ku - ko - ri - ca - szár - ból leg - jobb í - zút et - tem.

ossia

ossia

1. vsz.

ossia

ossia

ossia

Zenta, Kelemen András (77, 95), népi kántor.

Burány B., 1972, Bodor A.–Németh I., 1990.

A *Cur mundus militat* kezdetű középkori latin kanció kétféle dallama közül az egyik (a másik rokon dallamát l. 76. sz.). Mindkettő a 16. század históriás és egyházi énekstílusnak darabja. Többnyire halottasként használják mind a katolikusok, mind a reformátusok.

Dallamtípus: SzDR I: 82. és II: 39.; Dobszay: 308.

Parlando ♩ = cca 80

1. Ó, mi cso - dá - la - tos a ló - nak é - le - te!

Hogy-ha még - ő - reg - szik, nin - csen bēcsű - le - te:

1) _____

Ü - tik, ve - rik, haj - csák, a ma - lom - ba fog - ják,

2) _____

A bog - ná - rok pe - dig kül - lők - kel ta - nít - ják.

150. b. 1. vsz.

150. b. 1. vsz.

2. Jaj, de sokat hordtam Csongorádrul almát!
De sokat tapostam annak sáros útját!
Abrakot sēm ettem, mégis megvénültem.
Kukoricaszár volt a legjobb ételēm.

(Mikó dógoztunk, még farsangkó is, mikó temették a nagybögöt.)

Oromhegyes/Zenta, Széll Antal (46).

Burány B., 1978.

Dallama a 19. századi érzelmesebb egyházi stílus darabja. Formája, motívikája emlékeztet a *Hol vagy, én szerelmes Jézus Krisztusom* kezdetű népénekére (147. sz.), de ez már AABA sorképletű, és szekundzárlat helyett az alaphangon zár a megismételt kezdő sorában. A gyakorlatban keveredik is a két dallam.

Népszerűségét igazolja, hogy sokféle szöveg kapcsolódik hozzá: halottasok, laikus ájtatosságok énekei, Mária- és búcsúénekek, továbbá paródiák. A vallásos ponyvák kedvenc kísérődallama. (L. MNT III/B: 122., 124., 125.)

Dallamtípus: Típuskatalógus IV: 317.

1. Ó, mily csodálatos a lónak élete!
Ó, de keserves a lónak az élete!
 Hogyha megöregszik, nincsen kímélete!
 Ütik, verik, hajtják, a kocsiba fogják,
 Ustorral csapkodják, bunkóval taníjják.
2. Jaj, de sokat hordtam Csongorádrul almát!
 De sokat tapostam annak sáros útját!
 Abrakot sēm ettem, mégis megvénültem.
 Kukoricaszár volt a legjobb ételém.
3. Most hozzád fordulok, gonosz öreg gazdám,
 Ne vidd többé lovad, nem való az néked!
 Húzzad csak te magad (a) kocsit és az ekét!
 Nem látod már többé lovad szenvedését!
4. Hozzátok fordulok, kedves lótársaim:

 Futottam eléget heggyekén, völgyekén,
 De már most . . . *sz*t léterít a tagló.
 (Apámtú hallottam.)

Tóthfalu, Törtelyi Mátyásné Bicskei Erzsébet (63).

Bodor A., 1995.

150. b

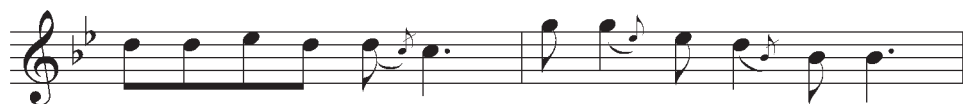
1. Ó, milyen borzasztó egy lónak élete!
Mikor megöregszik, nincsen becsülettye:
Ütik, verik, hajcsák, az igába fogják,
Később fejbe vágják.

Kispiac, Böröc Szilveszter (72).

2. Bizony, édés gazdám, mé tartasz tē lovat?
.....
Jobb nekēd a számár, mer az ütlegre vár!
Ugyan, édēs gazdám, nē tartsál tē lovat!
(Mikó kicsit jobban bēszēdtünk.)

Bodor A.–Tripolsky G., 1995.

Parlando ♩ = cca 92

Jaj, jaj, ö - reg ló - nak, de gyá - szos é - le - te!

Hogy-ha mēg - ő - reg-szik, nin-csen bö - csü - le - te:

Ü-tik, ve - rik, hajt - ják, az e - ké - be fog-ják*,

Ku - ko - ri - ca he - jött pé - vá - va' táp - lá - ják.

(Farsangkó.)

Törökbecse, Szabó Istvánné Miklós Margit (72).

Borány B., 1975.

Nem igazi strófa. Felező tizenkettes sorok szabad variálásának tűnik.

*Második alkalommal: Útik, verik, rúgják, az igába fogják.

151. a

1. Harmincz esztendeig Szolgáltam egy gazdát,
Annak csikómódra Végeztem igáját.
Abrakot nem ettem, Mégis megvénültem,

Kukoriczaszárból Volt az eledelem.
2. A malomba fogtak, Borzasztón hajtottak,
Czigánykézbe adtak, Jól üttek és vertek,
Aztán elcseréltek Ott oszt agyonüttek.

Magyarszentmihály.

Kálmány L.

(Kálmány: *Történeti énekek és katonadalok*, 263. lap. A szöveget ott 6 szótagos sorokon értelmezik. Dallam nélkül nem dönthető el, felező tizenkettes vagy hat szótagos sorokról van-e szó. A többi változat analógiájára ezt is 12 szótagosnak tekintjük.)

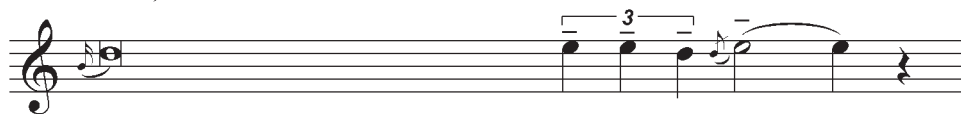
Zenta, Gyetvai Simonné Mura Erzsébet (61, 80).

Bodor G., 1971, Bodor A., 1990.

„Halottas” gyermekjáték. Énekese nem tudott róla, hogy felnőttek énekelték volna. Zsoltártónusokra emlékeztető, dúr-hexachord jellegű dallam, zárata a 2. vagy 3. fok.

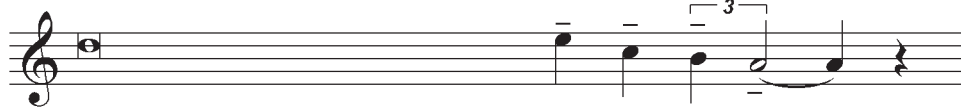
Variáns: 153.

Parlando, recitativ ♩ = cca 120

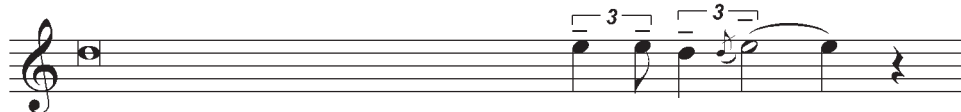
Ha lēmēgyēk az uraság

pin - cé - jé - be,

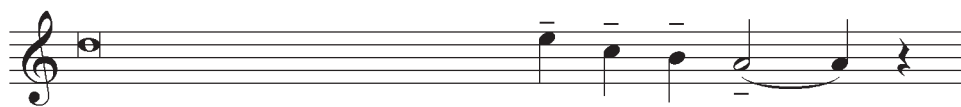
Főlülok a boroshordó

tet - te - jé - re.

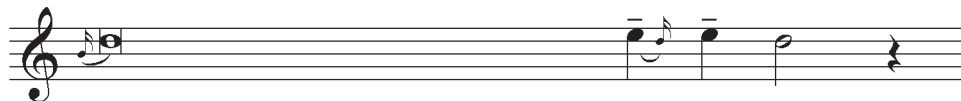
Addig iszok, még a torkom

el nem á - zik,

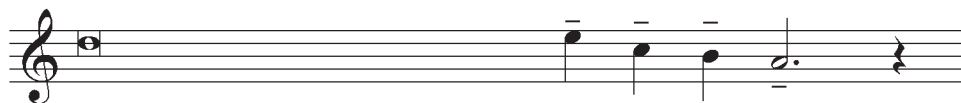

Még a szőlőmag a fogam közt

nem csí - rád - zik.

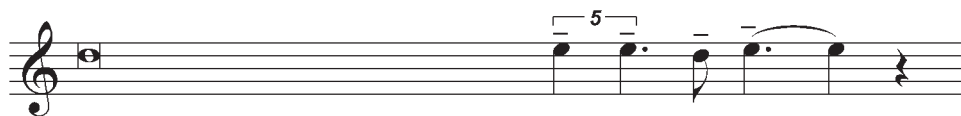

Ha meghalok, hordó dongájából legyen a koporsóm desz - ká - ja,

Lékváros haluskábú* legyen a nevem

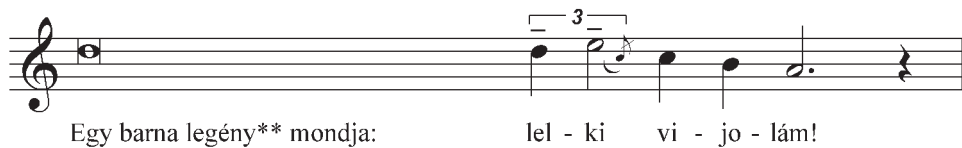
rá - pēn - gá - va!

Két szál kóbász égjen a fejem fölött

gyer - tya gya-nánt,

* haluskáva'

Zenta, Gyetvai Simonné Mura Erzsébet (61, 80).

Bodor G., 1971, Bodor A., 1990.

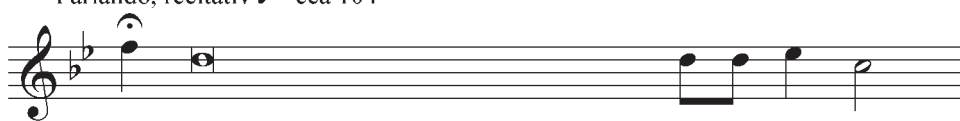
Szintén „halottas” játék, énekese szerint felnőttek nem énekeltek. „Ilyen komolytalanságokat, ugyé . .” Az előző dallam variánsa.

Variáns: 152.

Lemezen is hallható: VMND A 3. a

** kislány

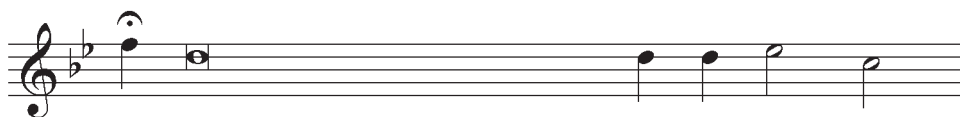
Parlando, recitativ ♩ = cca 104

Nem bánám, hogyha egy mélységes pincének a fenekére le - jes - het - nék,

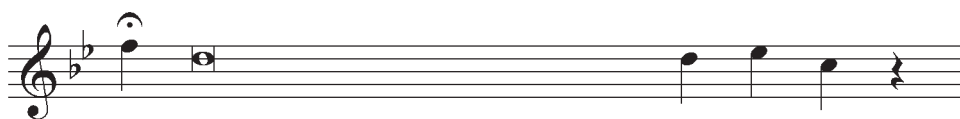
Háromszázhatvanhat akós hordónak csap - ja a - lá fek - het - nék!

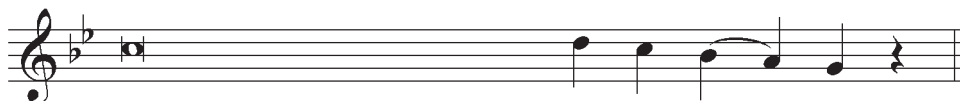
Addig innék, míg a fogam* ki nem á - zik,

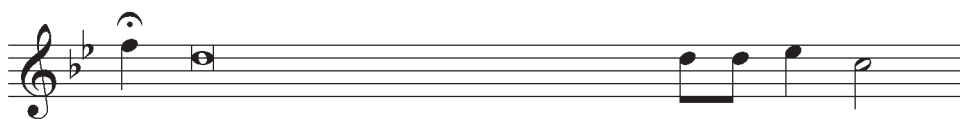
Míg bennem a szőlőnek magja ki nem csí - rá - zik!

Túróslepényből légyen a koporsóm pár - ná - ja,

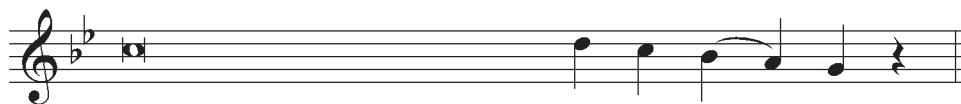

Szalonnával légyen a koporsómnak belseje ki - bé - lel - ve!

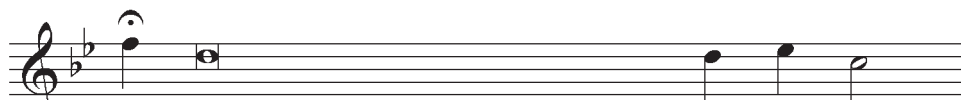

Foghajmás kóbász légyen a fejem fölött az é - gó gyēr - tya,

* belem

Égy szép kislány mondja el a rek - vi - je - met!

S jer, őrangyal, fogd a ke - ze - met,

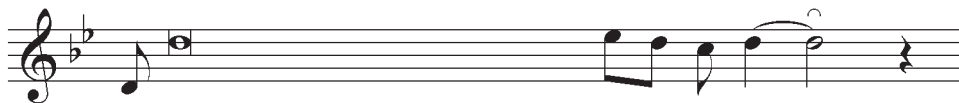
S vezessél el a mēny - or - szág - ba!

Horgos, Berényi Mátyás (65).

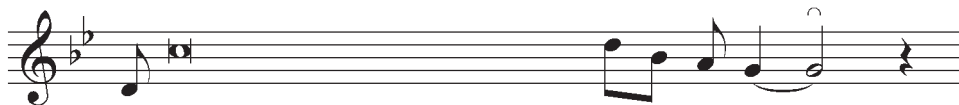
Kiss L., 1942.

Tréfás lakodalmi halottbúcsúztató. Hasonló az előző dallamokhoz, de moll jellegű.
Közölve: MNT III/B: 133.

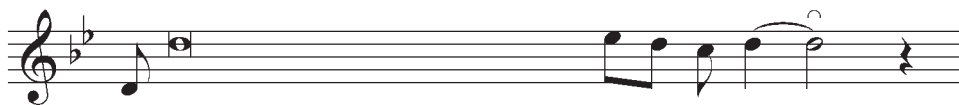
Parlando, recitativ ♩ = cca 88

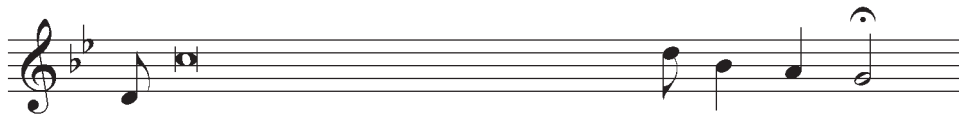
Nem bánám, ha egy mélységes* pince fenekére lē - es - het-nék,

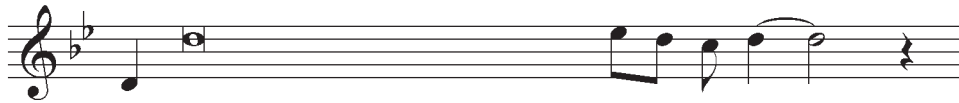
Háromszázhatvanhat akós hordó csapja alá fe - küd - het-nék!

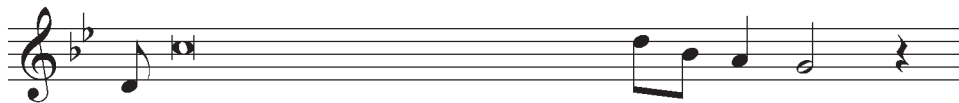
Addig innék, még a fogam ki nem áz - na,

Még bennem a szőlő magja ki nem csí - ráz - na!

Akkor is fokhagymás kolbászból légyen fölöttem az é - gő gyertya,

Száztizenhat** éves kislány mondja el felettem a rekvi - e - del - met!

* mélységes mély

** Tizenhat

mert Nem ma-ra-dunk min-dig a föld-be,

a Bor se ma-rad min-dig ü-veg-ben!

Meg-áz-tat - ja az az én tor-kom,

A-mi-től*** egy-gye-sül-ni fog gyom-rom!

Giusto (poco rubato) ♩ = 88

É - le - tem-nek vég - ó - rá - ját töl - tøm a kocs-má - ba,

Az an - gya-lok on - nat visz-nek fé-nyes møy-or-szág - ba.

Az an - gya-lok is azt mond-ják o - da-fõnn az ég - ben, hogy:

-U-ram, ezt a jó bor - i - vót ve-gye ke-gye-lem-be!

*** Amivel

Tréfás halottbúcsúztató. Különböző multságokon énekelték (lakodalomban, névnapokon, disznótorokon, farsangkor), „mikó bészszötek, osztán jó átak”. A búcsúztató két részből áll: tréfás hagyatkozás és egy bordal, melyben a 12. századi vágánsköltészet egyik képviselőjének, az *Archipoeta* gúnynéven ismert középfelnémet költő népszerű latin versének (*Meum est propositum in taberna mori*) magyar változatára ismerünk. Ez a magyar néphagyományban is népszerű különféle dallamokon.

A dallam három részből áll: első része moll-hexachord 5 és 1 zárlatokkal, majd 2 1 zárlatos résszel folytatódik. Az utolsó rész az olajos néven ismert kanásztáncdallam, ezen szólal meg az *Archipoeta* kései magyar utóda (az *Életemnek végóráját* kezdetű résztől).

Hangzó: 30. (Varga A. felvétele)

Párválasztó táncos társasjátékok, mutatványos táncok

156.

♩ = 108

1. – Lá - nyom, lá - nyom, mit gon - dós z? Tíz fo - rint az á - ra!

Ké - ret té - géd egy ju - há sz, el - mé sz - ë hoz - zá - ja?

– Jaj, a - nyám, a ju - há sz ba - sz ik, mind a kis - sza - már!

Nem mē - gy ek hoz - zá - ja!

2. – Lányom, lányom, mit gondósz? Tíz forint az ára!
Kéret téged egy kovács, elmész-ë hozzája?
– Jaj, anyám, a kovács éjjel-nappal kalapál!
Nem mēgyek hozzája!
(Hosszú vót ez! Van sok . . .)

Mohol, Zélicity Sándor (74).

Burány B., 1980.

A „duda aprája” hangszeres motívika fejlettebb formája. *Seljančica* néven a szerbek is ismerik. Bartók is ezen a néven gyűjtötte táncként a bánáti szerbektől 1912-ben (Musique paysanne: 6. sz.). Egy időben, mint „szerb pionírdal” forgott fenn a nemzetközi irodalomban. A magyar hagyományban is előfordul, de jellemzői éppen annyira nem magyarosak, mint ahogy nem szerbesek. Divatos dallam lehetett, melyet mindkét nép ismert, rajtuk kívül valószínűleg más népek is. „Duda aprája” motívikára épült közelebbi-távolabbi rokonait l. 87., 90., 116., 159., 160., 173., 174., 226. sz.)
Variáns: 160., 160. a–c, 226.

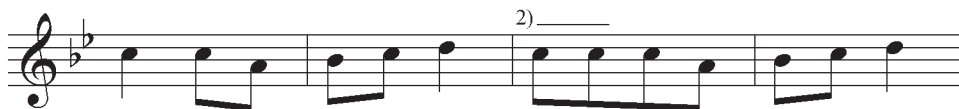
♩ = 112

1. – Lá-nyom, lá-nyom, gyöngy-vi - rá-gom, gyön-gyöm-nek egy pánt - ja,

Ké - ret té - göd a dró - tos, el-mégy-ë hoz - zá - ja?

– Jaj, a-nyám, a dró - tos, az a ron-gyos, a fó - tos!

Nem mő-gyök hoz - zá - ja!

ossia

ossia

ossia

2. – Lányom, lányom, gyöngyvirágom, gyöngyömnek egy pántja,
Kéret tégöd egy kovács, elmégy-ë hozzája?

– Jaj, anyám, a kovács töke, pöcse kalapács!

– *Jaj, anyám, a kovács, mindkettője kalapács!*

Nem mögyök hozzája!

3. – Lányom, lányom, gyöngyvirágom, gyöngyömnek egy pántja,
Kéret tégöd a kanász, elmégy-ë hozzája?

– Jaj, anyám, a kanász szennyes ingös, rossz gatyás!

– *Jaj, anyám, a kanász a disznóná' kaparász!*– *Jaj, anyám, a kanász disznó seggin kaparász!*

Nem mögyök hozzája!

4. – Lányom, lányom, gyöngyvirágom, gyöngyömnek egy pántja,
Kéret tégöd a juhász, elmégy-ë hozzája?
– Jaj, anyám, a juhász, birka farán kaparász!
– *Jaj, anyám, a juhász, birka szőrin kaparász!*
Nem mögyök hozzája!
5. – Lányom, lányom, gyöngyvirágom, gyöngyömnek egy pántja,
Kéret tégöd a gulyás, elmégy-ë hozzája?
– Jaj, anyám, a gulyás, olyan, mind a záptojás!
– *Jaj, anyám, a gulyás, a kalapja pántlikás!*
Nem mögyök hozzája!
6. – Lányom, lányom, gyöngyvirágom, gyöngyömnek egy pántja,
Kéret tégöd a huszár, elmégy-ë hozzája?
– Jaj, anyám, a huszár olyan, mint a rózsaszál!
Elmögyök hozzája!

Törökkanizsa, Sós Mihályné Törköly Erzsébet (59, 75, 79).

Burány B., 1977, Bodor A.–Paksa K., 1993,
Bodor A.–Németh I., 1997.

Szaffikus forma.

Variáns: 200–202., távolról.

Dallamtípus: K-V 292. Kanásztánc ritmusú régi táncdallam első soraival rokon.

$\text{♩} = 88$

1. – Gyön-gyöm, gyön-gyöm, gyön-gyöm-nek száz fo - rint az á - ra.

Ké - ret té - göd egy ko - vács, el - mégy - ë hoz - zá - ja?

– Jaj, a - nyám, a ko - vács éj - jel - nap - pal ka - la - pál!

Hogy mön-jek hoz - zá - ja?

2. – Gyöngyöm, gyöngyöm, gyöngyömnek száz forint az ára.
Kéret tégöd egy bérés, elmégy-ë hozzája?
– Jaj, anyám, a bérés éjjel-nappal oly éhös!
Hogy mönjenk hozzája?
3. – Gyöngyöm, gyöngyöm, gyöngyömnek száz forint az ára.
Kéret tégöd egy juhász, elmégy-ë hozzája?
– Jaj, anyám, a juhász éjjel-nappal furulyáz!
Hogy mönjenk hozzája?
4. – Gyöngyöm, gyöngyöm, gyöngyömnek száz forint az ára.
Kéret tégöd egy gulyás, elmégy-ë hozzája?
– Jaj, anyám, a gulyás, az köll neköm, sënki más!
Hagy mönjenk hozzája!

Hódegyháza/Bikács, Pégli Lajosné Urbán Anna (69).

Burány B., 1978.

Formában az előző dalokkal rokon. Nagyon valószínű, hogy dallamotivikája műdal eredetű. Előtagjában (A sorok) a terc nagysága változó.

Kisszék- vagy sámlis tánc

159.

♩ = 100

Tót lányt el - vē-szék,

É dó-go-zik, én mēg ál-szok,

Es - te el - ve-rēm!

Bácskertes, Guzsvány Mihályné Jánosi Verona (65).

Bodor A.–Németh I.–Silling I., 2000.

Sámlis tánc, vagy kisszék-tánc. Dallama rövid hangszeres motívumokból kialakított dallam („duda aprája”), megegyezik a kunszentmiklósi „süveges” tánc dallamával (MNT III/B: 230–235., 240. sz.). („Duda aprája” motívikára épült közelebbi-távolabbi rokonait l. 87., 116., 156., 159., 160., 173., 174., 226. sz.)

Lásd a mutatványos táncoknál is a *Lakodalmi szokások* áttekintésében.

159j. a

1. Én azt meg - te - szem,
Tót lányt el - ve - szem,

Ő - tet kül - döm ki ka - pál - ni,

Én meg le - fek - szem!

ossza

2. Azt is megteszem:

*Kezit, lábát összekötöm,

Füstre felteszem.

**Ha szépen tud könyörögni,

Onnan is leveszem,

**A kemencét jól befűtöm,

Oda beteszem!

Kunszentmiklós (Bács-Kiskun megye, Magyarország).

Szomjas–Schiffert György, 1955.

A kunszentmiklósi „süveges” tánc néven ismert mutatványos tánc, melynek dallama a bácskerteszi kisszéktánc dallamával megegyezik. Rövid, hangszeres motívumokból alakult dallam.

A „süveges” tánc ezúttal tehát ügyességi táncot jelöl, nem párválasztót. Lakodalomkor is járják.

Közölve: MNT III/B: 234.

Hangzó változata MNZA IV. 3. 1. e (Alföld: 52. sz.)

* A II. sor elmarad

** A III–IV. dallamsorra

159j. b

Drezdai tabulatúrás könyv: Heiducken Dantz, 1592.

A kisszék és „süveges” tánc dallamának 16. század végi előde „hajdútánc” néven.
Közölve: Vargyas: *A duda hatása*. 220. lap, 31. e példa (II).

„Olajos” (mutatványos tánc, páros tánc, vánkostánc, menettánc)

160.

$\text{♩} = 108$

1) _____
Még - öl - tem egy szú - nyo - got, na - gyobb volt egy ló - nál,

2) _____
Ki - sü - töt - tem a zsír - ját: több lött egy a - kó - nál!

4) _____ 3) _____
Szé - na, szal - ma, ödd mög, mar - ha!

5) _____
Sze - kér - ó - dal, ven - dég - ó - dal, jár - jad, bo - lon', jár - jad!

Ha nem já - rod, ha nem já - rod, tör - jön el a lá - bad!

1) 2) 3) 4) 5) _____
ossia 160. b sz. 160. b sz. 160. c sz. 160. b sz. 160. c sz.

(Erre táncótuk az „olajost”. Muzsikáták a zenészők, oszt, ej, de szerettük verni a lábunkat!)

Egyházaskér, Mihók Antalné Kis Mária (79).

Burány B., 1978.

Dallamáról l. a 156. sz. alatt mondottakat.
(Szövegrokonságát l. MNT III/B: 225., 316 j.)
Variáns: 156., 226.

160. a

Búzába ja vaddisznó, csak a füle láccik.
Hát a kanász hun maradt? Babájával jádzik!
Széna, szalma, ädd még, marha!
Kocsiódal, vendégódal, járjad, bolon', járjad!
Járjad, bolon', járjad, bolon'! Az bolon', ki járja!

Felsőhegy, Sóreg Pálné, Mihályi Zsófi (67).

Burány B., 1972.

Énekese gyermekjátéknak ismeri, körtánc.
(Szövegrokonságát l. MNT III/B: 225., 316 j.)

160. b

Túr a disznó a tallón, csak a füle láccik.
Hát a kanász mi' csinál? A lányokkal jáccik!
Széna, szalma szét van szórva.
Gyerték, lányok, szédjük össze, kössük koszorúba!

Törökfalu/Zenta, Nagy Mátyásné Letenai Rozália (51).

Burány B., 1979.

Szintén gyermekjáték, körtánc.

160. c.

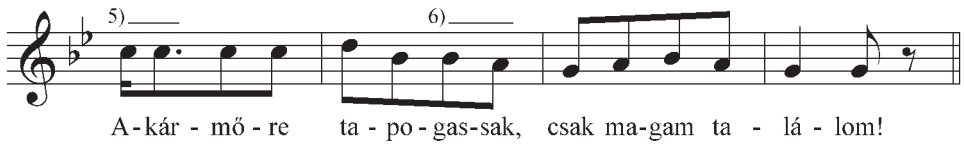
Udvárombá jól mëgnyíl, jól mëgnyíl á celler,
Kocsmárosné szép lányát ëleli *já* keller.
Ëllá, Bëllá, Fányi, tudtok-ë kápányi?
Máj' mëglássuk estére, hogy ki *jë* birod ānyi!

Bácskertes, Makk Mihályné Szurap Erzsébet (60).

Bodor A.–Tripolsky G., 1972.

Funkciója ismeretlen, bizonyára tánc ez is.

♩ = 126

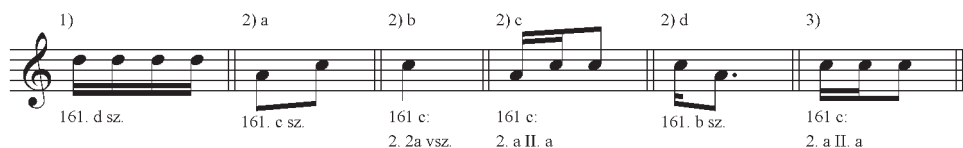

Völ-gyet ke - res a fo - lyó - víz, nem a szá - raz dom - bot!

Ki ja fe-ne lá - tott szűk dol - má-nyon ap - ró je - züst - gom - bot?

1)

2) a

2) b

2) c

2) d

3)

161. d sz.

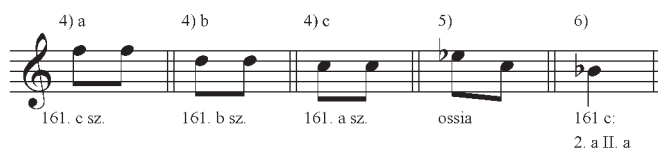
161. c sz.

161 c:
2. 2a vsz.

161 c:
2. a II. a

161. b sz.

161 c:
2. a II. a

4) a

4) b

4) c

5)

6)

161. c sz.

161. b sz.

161. a sz.

ossia

161 c:
2. a II. a

Felsőhegy, Sóreg Pálné Mihályi Zsófi (67).

Burány B., 1972.

Éneklés közben tapsol is. Talán csapásoló figurákat utánoz.

Az „*olajos*” egyik általánosan ismert dallama VII/1/5 sorzárlatokkal. A négysoros dallamstrófa csak egyszer hangzik el, utána a III–IV. sort ismétli 5-1 sorzárlattal, kétsoros dallamként. Ugyanez a jelenség tapasztalható a bácskertesi *Tücsöklakodalom olajos* dallamában is (VMND II: 53.).

Variáns: 162., 163., 164–169., 170–172.

Dallamtípus: Típuskatalógus III D 115.

Hangzó: 24.

161. a

Az olájok, az olájok facipőbe járnak,
Azok élik világukat, mert mindég ugrának.
Lám, én szegény legény vagyok, csak egyedül állok,
Tipogatok-tapogatok, csak falat találok.

(Az olájosat nem tudtuk mi táncolni. Apámnak volt klánétája. A katonaságnál két oláj is volt. A lepedővel táncoltak, apám meg fűjta.)

Zenta, Kelemen András (83).

Burány B., 1978.

161. b

Dínom-dánom, bodzfagyükér, gyakhatnád-ë, mátká?
– Hát a fenének van kedve ebbe a pajtába?
Azé adtam egy pětákot, pántlikát mäg rajta,
Pántlikázd föl a pinádat, jobban fognak rajta!

Zenta, birkanyíró asszonyok.

Tripolsky G., 1967.

1. Az olájok, az olájok facipőbe járnak,
Azok élík világukat, akik ketten hálnak!
Lám, én szegény öreglegény, csak egyedül hálók,
Akármerre tapogatok, csak falat találok!
1. a Az olájok, az olájok facipőbe járnak,
Azok élík világukat, kik párostul hálnak!
Lám, én szegény magyar legény, csak egyedül hálók,
Akármőre tapogatok, csak falat tanálok.
2. Elméntem én házasodni, túrút adtak enni,
Léültettek a padkára, sírva köllött enni.
Hej, túrú, túrú, túrú, túrú, gatyá, pöndöl,
Ezért a szép* barna lányér' maj' mëghal az embër!
2. a Messze mëntem házasodni, túrút kaptam enni.
Felültettek a padkára, sírva kellett enni.
Ej, túrú, túrú, túrú, túrú gatyá, pöndöl,
Azért a kis marokságért maj' mëghal az embër!
** Zivire-zavara rosza szirnya, abba së lész sëmmi,
Mikor mondja: aló mars! – akkor ki köll mënni.
3. Mindënkinek van babája, csak ënnëkëm nincsen!
Kinek kettő, kinek három, nekëm ëgy së nincsen!
Ha az Isten ëgyet adna, jaj, de mëgbecsülném:
Kezit-lábát összekötném, a füstösre tënném!
3. a Mindënkinek van babája, csak ënnëkëm nincsen!
Akármőre tapogatok, nem találok kincset!
Ha jaz Isten ëgyet adna, hej, de mëgbecsülném:
Kezit-lábát összekötném, füstösre föltënném!
**Hogyha szépen könyörögne, onnat is lëvënném,
Szép az asszony, në dolgozni! Kutya mellé kötném!
4. Elméntem én házasodni, bár në mëntem vóna!
E'vëttëm ëgy cigány kislányt, bár në vëttëm vóna!
Olyan büdöseket fíngott, maj' mëghalok tüle!
Boldogságos Szűzmárija, szabadíts mëg tüle!

* kis

** A III–IV. dallamsorra

4. a Bánát részről hoztam asszonyt, bár nē hoztam volna!
Elvöttem egy magyar kislányt, bár nē vöttem volna!
Olyan bűdösseket szellent, maj' mēghalok tūlle!
Boldogságos Szűzmárijám, szabadíjji mēg tūlle!
5. Azé' jó a cigány kislány: oda hagyja tēnni!
Ha ja legény úgy akarja, mēg is hagyja fogni.
Az a kutya magyar kislány mindig azt kívánná,
Az a szēgény oláj legény mindig azt babrálná.
6. Sárgarépa, gyűkér, hajma, petrezselēm, celler,
Szomszédasszony, a kend lányát szereti egy keller!
– Ha szereti, hagy szeresse, este, rēggel, délbe!
A sok térbetyüléstül maj' kikopik a térgye!
7. Szőke kislány, barna kislány rózsaszín szoknyába,
Azt kérdēzik az olájok, kinek a babája.
***Odamēnt a Balázs János, annak a babája.

Oromhegyes, Bicskei Mihályné Balázs Ida (63, 66).
Tóthfalu, Dér Vilmosné Takács Katalin (72).

Bodor A.–Tripolsky G., 1989., Varga A., 1992.
Bodor A., 1997.

*** A III. dallamsor elmarad

161. d

Ki a fene látott az olájnak olyan virtusságát,
Hogy kimenjjen az erdőbe, fölakassza magát?

Egyházaskér, Vörös Frigyesné Farkas Mária (68).

Burány B., 1978.

Kétsoros dallam, VII-1 sorzárlatokkal, a III–IV. sor elmarad.

♩ = 112–120

(Hegedűn)

Völgyes, György Imre (64), hegedűs.

Varga A., 1992.

Ugyanez a hegedűs énekelte a dallam másik változatát is (166. a). A III. sor gyakran megszóllaltott domináns hangzat felbontásai műdalosak.

Variáns: 161., 163., 164–169., 170–172.

Dallamtípus: Típuskatalógus III D 115.

Hangzó: 25.

163.

♩ = 120

(Tamburások)

Mohol, Ráfik György, Raffael Alajos.

Felföldi L.–Nagy A., 1978.

Lemezen is hallható: MNZA I. Tánczene (Dél-Alföld): III. A 1.

Variáns: 161., 162., 164–169., 170–172.

Dallamtípus: Típuskatalógus III D 115.

♩ = 88

Tűz é - ges - se azt az er - dőt, mel - ben rok - ka te - rēm!

Víz vi - gye el azt a föl - det, mel - ben ken - dēr te - rēm!

Há - rom or - só, hat gom - bo - lag ta - lán lesz egy pász - ma?

Az én u - ram a' sēm tud - ja, hogy van - ě vá - gott do - há - nya!

Csantavér, Angyal Cecília (79).

Király E., 1959.

A szokványosabb alaktól eltérő, egyénibb arcú változat oktáv terjedelemben, 5/1/5 sorzárlatokkal. Az I. és III. sor záróhangjait magasról közelíti meg.

Variáns: 161–163., 165–169., 170–172.

Dallamtípus: Típuskatalógus III D 115.

Hangzó: 26.

165.

♩ = 116–120

1. Az o - lá - jok, az o - lá - jok, az o - láj ci - gá - nyok,

Az o - lá - jok, az o - lá - jok, az o - láj ci - gá - nyok,

A - zok é - lik vi - lá - gu - kat, mer' pá - ros - san hál - nak!

A - zok é - lik vi - lá - gu - kat, mer' pá - ros - san hál - nak!

165. b sz.

1. a Az olajok, az olajok facipőbe járnak,
 Azok élnek világukat, mer' párosan hálnak!
 De én, szegény kocsislegény, csak egyedül járom,
 Akármére tapogatom, csak falat tanálom!

Dobradó, Krpanné Szulóczi Teréz (69).

Dobradó, Német István (79).

Burány B., 1978.

Bodor A.–Szemerédi M., 1992.

A sorzárlatok itt b3/1/b3. A III. sorban itt is a domináns hármasszöveg felbontása kísért.
 Német István táncol is rá páros táncot, erről felvételt is készített az Újvidéki Televízió 1993-ban.
 (Video 1992/93-ban.)

Variáns: 161–163., 164., 166–167., 170–172.

Dallamtípus: Típuskatalógus III D 115.

165. a

Az olájok, az olájok, az oláj cigányok,
Azok élnek világukat, mer párosan járnak!

Satrinca, Birinyi Andrásné Német Anna (68).

Burány B., 1978.

Kétsoros dallamvariáns, a III–IV. sor elmarad.

165. b

Az olájok, az olájok, facipőbe járnak,
Azok élük világukat, mer' párosan hálnak!

(Lakodalomban, éjfél után, a férfiak egyedül, söprűnyéllel járják.)

Csantavér, Huszár Ferenc (84).

Désvavári Beszédés V., 1997.

Kétsoros dallamvariáns, a III–IV. sor elmarad.

♩ = 120

1. Az o - lá - jok, az o - lá - jok, fa - ci - pő - be jár - nak,

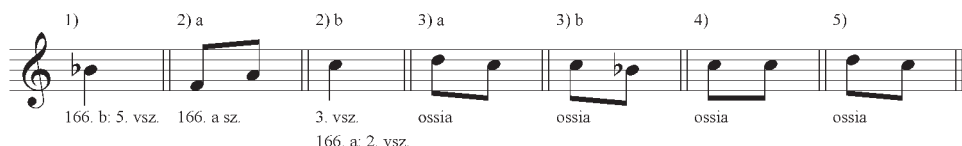
A - zok é - lik vi - lá - gu - kat, a - kik ket - ten hál - nak!

Lám, én szé - gény ma - gyar gye - rők, csak ë - gye - dül há - lok,

A - kár - mő - re ta - po - ga - tok, csak fa - lat ta - ná - lok!

166. b. 5. vsz. 166. a sz.

3. vsz. ossia

ossia

ossia

ossia

166. a. 2. vsz.

2. vsz. betétdallam

2. Mindenkinek van babája, csak énnekem nincsen!
Kinek kettő, kinek három, nekem egy sē nincsen!
Ha jaz Isten ēgyet anna, jaj, de megbēcsūnēm!
Kezit-lābāt összekōtnēm, a fūstősre tēnnēm!
*Ha hortyogna, lētēnni, két ódalrū bētēnni!

3. Bēmēntem ēn a malomba, bērūgtam az ajtót,
Hāt ēppen az öreg mōnār nyomta a szōgālót.
Hej, tūrū, tūrū, tūrū, tūrū, gatya, pōndöl!
Ezē a kis szōrös lukē maj' mēghal az embēr!

* Betétdallam

AABA formaképletű változat, sorzárlatai 1/1/5. Érdekessége egy idegen dallammotivikát használó betét, ami valószínűleg oromhegyesi zenészek által terjesztett divat volt. Az oromhegyesi változatokban többször is előjön, máshol azonban nem találkoztunk vele.

Variáns: 161–164., 165., 167., 168–169., 170–172.

Dallamtípus: K-V 41. Típuskatalógus III D 119.

166. a

1. Az olájok, az olájok, facipőbe járnak,
Azok élük világukat, akik ketten hálnak!
Lám, én szegény magyar gyerek, csak egyedül hálók,
Akármerre tapogatok, csak falat találok!

2. Elindútam házasodni, messze köllött menni,
Fölütettek a padkára, túrút adtak enni.
Ej, túrú, túrú, túrú, túrú, gatya, pöndöl,
Azé' a kis bolondságé maj' mëghal az embër!
* Ej, túrú, túrú, túrú, túrú, gatya, pöndöl,
Azé a kis barna lányé maj mëghal az embër!

(Az olájos a lakodalomban elmaradhatatlan. Nem párban, hanem összekapaszkodva táncolták. Több óra hosszat is eltartott. Volt zenészkolléga, aki 30 versét is tudta.)

Völgyes, György Imre (69), hegedűs.

Bodor A.–Németh I., 1997.

Hegedűn másik változatát játszotta (162. sz.). A III. sor műdalos domináns akkord felbontása itt is jelen van.

*A III–IV. dallamsorra

1. Árok szélén ül a Borcsa*, fogát viacsorgassa,
Elvesztette zsebkendőjét**, a Pistára fogta.
Szegény Pista szabadkozik, hogy ő nem is látta,
Uccu, Borcsa* nekiugrott, megagyabugyalta.***
2. Az olájok, az olájok facipőbe járnak,
Azok élnek világukat, akik ketten hálnak.
Azok élnek világukat, hogy kettesben járnak.
Lám, én szegény magyar legény csak egyedül hállok,
Lám, én szegény magyar vagyok, csak egyedül hállok,
Ide-oda tapogatok, csak falat találok.
Tipőgetők-tapogatok, csak falat találok.
Kívül-belül tapogatok, csak falat találok!
****Ha jaz Isten éggyet adna, azt is megbecsüném:
Kezit-lábát összekötném, a füstösre tenném! (Nevet.)
3. Elindultam házasodni, bár ne monstem volna!
Kaptam is egy olyan asszont, bár ne kaptam volna!
Olyan bűdösekét fingik, maj möghalok tüle!
Boldogságos Szűzmárja, szabadíts mög tüle!
4. A kecskének négy lába van, ötödik a farka,
Árkot ugrik, nagyot fingik, igya mög a gazda!
5. Dúr a disznó a rétön, csak a füle látszik,
Hát a kanász mi' csinál? Babájával játszik!
Hát a kanász mi' csinál? A farkával játszik! (Szokták cifrábban is mondani.)

(*Deklamálva*: Hej, dúra döcke, fölállott a pöckö.

Ez előtt 50 évvel házrú házra járt búcsút köszönteni a Barabás tilidudás. Abba az időbe, télidőbe kecskének fölötöztek, akkó kisérték zenéve'.)

Csóka, Banka János (43, 47).

Király E., 1962, Burány B., 1966.

Feketető, Bazsó Ferencné Virág Erzsébet (70).

Paksa K., 1968.

Csóka, Banka Mihályné Hecskó Erzsébet (64).

Kónya S., 1977.

Törökkanizsa, Sós Mihályné Törköly Erzsébet (59, 79).

Burány B. 1977, Bodor A.–Németh I., 1997.

Törökkanizsán a dallam kétsoros (4–5. vsz.) és négysoros (2–3. vsz.) alakjában is megszólal azonos előadáson belül.

* Marcsa

** gombostűjét

*** összevissza rágta

**** A III–IV. dallamsorra

1. Az olájok, az olájok, facipőbe járnak,
Azok élük világukat, akik ketten hálnak!
Lám, én szegény juhász vagyok, csak egyedű hálok,
Kívű-belű tapogatok, senkit se találok.
2. Elvesztettem zsebkendőmet, mégver anyám érte,
Egy szép legény megtalálta, csókot kíván érte.
Szabad pintek, szabad szombat, szabad szappanyozni,
Szabad nékem a rózsámnak egy pár csókot adni.
2. a Elvesztettem zsebkendőmet, szidott anyám érte,
Megtalálta egy szép kislány, csókot kívánt érte.
Szabad péntek, szabad szombat, szabad szappanozni,
Szabad az én galambomnak egy pár csókot adni.

(Gyerekek játszották. Körben állnak: egy elejtette a zsebkendőt valaki mögé. Nagobbak is játszhatták.)

Törökbecse, Szabó Istvánné Miklós Margit (74).
Magyar kanizsa, Losonc Istvánné Körmöci Borbála (66).

Burány B., 1975.
Bodor A., 1995.

Második versszakára egykor talán a *vánkostáncot* járták.

167.

♩ = 126

Csóka, Banka János (43, 49).

Király E., 1962, Paksa K., 1968.

Sorzárlatai 1/1/5.

Variáns: 161–163., 164., 165., 166., 168., 169., 170–172.

Dallamtípus: K-V 41, Típuskatalógus III D 119.

Vánkostánc

168.

♩ = 132

1. Kuss ki, disz-nó, á bú - zā - ból, csak á fī - le lā - cik!

Á gáz - dā - já á po - kol - bá ér - dē - gēk - kel jā - cik.

2. Há jáz érdég idejénne, illepibe ténne,
Menné jobban sikítánāl, ánnāl jobban vinne!

3. Vinne, vinne, vinne, vinne, illepibe ténne,
Menné jobban sikítánāl, ánnāl jobban vinne!

(Vánkosos tánc lakodalomban.)

Bácskertes, Guzsvány Mihályné Jánosi Verona (65).

Bodor A.–Németh I.–Silling I., 2000.

Kétsoros dallam, kezdő sorának zárata kisterc, ebben a 165. számú dallammal rokon. Érdekessége a magasról ereszkedő II. sor. A vánkostáncnak Bácskertesesen van másik dallama is, nem csak ez.

Variáns: 161–163., 164., 165., 166., 167., 169., 170–172.

Dallamtípus: Típuskatalógus III D 115.

169.

♩ = 100

El - vesz - tét - tem zseb - ken - dő - met, mēg - ver a - nyám ér - te,

Mēg - kap - ta jęgy bar - na le - gény, csó - kot kí - ván ér - te.

Ad - tam is, a - dok is a szē - gēn le - gēn - nek,

Jól tudom ma - gam - ról, jól - e - sik szē - gēn - nek!

169. a. 169. a.
1-2. vsz. 2. vsz.

Székelykeve, Pámel Pálné Ambrus Erzsébet (65).

Kiss L., 1969.

Vánkostánc. Sorzárlatai VII/1/VII, ebben a 161–163. számú dallamokkal rokon, valójában a 170–172. számú dallamok közelebbi változata.

Variáns: 161–163., 164., 165., 166., 167., 168., 170–172.

Dallamtípus: Típuskatalógus III D 115.

169. a

1. Elindultam házasodni, bár ne mēntem volna!
Édēs kicsi feleségēm, bár ottvesztél volna!
Ha *jaz* ördög olyan vóna, talicskára tēnne,
Mēnnél jobban sikojtoznál, annál jobban vinne!
2. Mēgkértem egy vén lēánt, micsinájjak véllé?
Olyan, mint a kicsi ujjam harmadrésze sincsen!
Télēn, mikor hideg van, fēlül a kuptorra,
Nyáron, mikor meleg van, heverész a porba.

Hertelendyfalva, Szatmári Mihályné Balog Mária (42).

Kiss L., 1941.